

Analize de Business și Economie

**numărul 1, ianuarie 2005
ediție lunară**

Despre noi

EXPERT-GRUP este un centru analitic și de cercetare independent, înregistrat la Ministerul Justiției al Republicii Moldova ca organizație neguvernamentală. **EXPERT-GRUP** este specializat în efectuarea cercetărilor economice, evaluarea politicilor publice și acordarea serviciilor de consultanță. Misiunea noastră este de a oferi analize și expertize pertinente care ar ajuta partenerilor noștri să ia decizii corecte într-un mediu aflat în continuă schimbare. Urmărind scopurile sale instituționale, **EXPERT-GRUP** va genera externalități pozitive care vor contribui la dezvoltarea de ansamblu a Republicii Moldova și la ameliorarea pe multiple planuri a competitivității internaționale a țării.

Analizele de Business și Economie reprezintă un proiect al cărui obiectiv este oferirea analizelor și prognozelor asupra evoluțiilor economice, internaționale și de politică internă, în măsura în care ultimele două categorii afectează sfera economicului și afacerile private. Audiența proiectului este compusă din reprezentanții societății civile, organizațiilor internaționale, comunităților de afaceri, administrative și politice naționale și internaționale. Revista va fi publicată lunar, urmând a fi elaborate și ediții trimestriale.

Responsabil de această ediție: Valeriu Prohnițchi

Vom fi bucuroși să răspundem mesajelor Dumneavoastră trimise pe adresa electronică expertgrup@gmail.com.

Cuprins

REZUMAT.....	3
POLITICI MACROECONOMICE.....	4
CLIMATUL FINANCIAR	5
SECTORUL REAL	6
COMERȚ EXTERN.....	7
MEDIUL DE AFACERI	8
PREȚURILE.....	9
MUNCA ȘI GOSPODĂRIILE CASNICE	10
PARTENERII COMERCIALI	11
RELAȚII INTERNAȚIONALE.....	12
COMPETIȚIE POLITICĂ.....	14
ANEXĂ STATISTICĂ.....	16

REZUMAT

În ritmuri electorale...

În anul 2004 au fost înregistrate evoluții economice pozitive: creșterea Produsului Intern Brut (estimată la 6,5-7%), revenirea agriculturii pe o traiectorie ascendentă după recesiunea profundă din 2003, atenuarea ușoară a ritmului inflației, amplificarea exporturilor și diversificarea lor geografică. S-au conturat și procese îngrijorătoare care creează riscuri pe termen mediu, dar nu amenință în mod imediat creșterea economică și stabilitatea financiară. Printre acestea, cele mai semnificative au fost încetinirea ritmului de creștere a consumului gospodăriilor casnice, a producției industriale și umflarea deficitului comercial. EXPERT-GRUP remarcă și evoluții de-a dreptul negative, printre care se numără volatilitatea pieței valutare și continuarea exodului brațelor de muncă.

Pe parcursul anului BNM s-a aflat în situația dificilă de a alege dintre două rele: inflația mare și aprecierea excesivă a monedei naționale vizavi de dolar. În prima jumătate BNM a preferat să nu intervină masiv pe piața valutară, lăsându-și câmp mai larg de manevră pentru semestrul doi când exista riscul real de apreciere a cursului valutar real efectiv al leului, ceea ce ar fi compromis încă mai mult situațiile financiare ale exportatorilor. Prin operațiuni de sterilizare BNM a încercat să neutralizeze efectele negative ale intervențiilor valutare. În pofida sterilizării, agregatele monetare au sporit dublu față de cotele aprobate în Politica Monetar-Valutară pentru 2004. Acest fundal a fost propice pentru accelerarea prețurilor care au crescut cu 12,6% față de decembrie 2003. Inflația a avut un impact mai puternic asupra păturilor sărace ale populației, prețurile produselor alimentare crescând cu 13,3%. Intervențiile administrative au redus simțitor elanul prețurilor.

Introducerea sistemului de asigurări oblicatorii de asistență medicală a fost cea mai importantă modificare în politicile sociale. Din păcate, forma în care a fost pus în aplicare nu asigură eficiența maximă a sistemului: asigurarea a fost plasată sub controlul unei singure agenții de stat, nu este asigurată transparența în utilizarea fondurilor, iar beneficiarii nu sunt mulțumiți de faptul că contribuții diferite dau dreptul la utilizarea aceluiași coș de servicii.

Pe planul politicilor economice, adoptarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS) a fost o realizare bună, documentul final găsim susținere din partea instituțiilor financiare internaționale și fiind aprobat de Parlament. Prin forma și conținutul său SCERS reprezintă o platformă pe care se vor construi relațiile viitoare cu Banca Mondială și cu Fondul Monetar Internațional. Acest lucru ne face să credem că în următorii doi ani anume SCERS va delimita spațiul posibil pentru politicile economice ale noului guvern, indiferent de structura și coloratura politică a acestuia din urmă.

Mai puțin încurajatoare au fost acțiunile de politică și intervențiile administrative care au contravenit spiritului liberal în care este scrisă SCERS. Guvernul nu a fost în stare să transmită în proprietate privată nici 20% din întreprinderile incluse în programul de privatizare, nu s-a abținut de la intervenții abuzive în activitatea firmelor private și a agențiilor de reglementare (ANARTI și ANRE) și a creat bariere administrative suplimentare în calea exporturilor.

Anul 2004 fiind unul preelectoral, guvernul a utilizat din plin resursele bugetare pentru programe de asistență și asigurare socială, în felul acesta maximizându-și șansele de realegere. Într-un singur an pensiile de vârstă au crescut cu 52%, alte alocații – cu 20-40%, fiind promisă o nouă rundă de majorări după alegeri, la 1 aprilie 2005. Au crescut de aproape două ori și salariile plătite medicilor și profesorilor, aceste categorii social-profesionale fiind printre cele mai active și mai importante din punct de vedere politic, ele influențând puternic opinia publică, mai ales în localitățile rurale. Pe de altă parte, businessul mic și mijlociu nu a beneficiat nici de suma de 1 milion de lei pusă la dispoziția Fondului de Susținere a Micului Business. A fost inițiată o reformă regulatorie majoră, dar șansele ei de implementare cu succes încă nu sunt clare. La nivel departamental există o puternică opoziție față de liberalizarea afacerilor, reforma urmând să anihileze sursele de „mijloace speciale” pe care le încasează instituțiile de stat cu competențe de control, reglementare și evaluare.

În 2004 evoluțiile economice pozitive s-au suprapus pe un fundal financiar volatil...

... pe care BNM a încercat să-l gestioneze, dar indicatorii monetari tot au ieșit de sub control

Sistemul de asigurări obligatorii de sănătate trebuie perfecționat

Elaborarea SCERS a fost un proces dificil, produsul final fiind sprijinit de FMI și Banca Mondială ...

... dar politica economică nu a corelat întotdeauna cu caracterul liberal al SCERS

Guvernul a majorat plățile sociale, în timp ce asistența pentru sectorul IMM a fost simbolică

POLITICI MACROECONOMICE

Impozitele scad, dar inflația nu ne lasă

Politica fiscală

În general, politica fiscală în anul 2004 s-a înscris în obiectivele strategice din Cadrul de Cheltuieli pe Termen Mediu. Cota impozitului pe venitul persoanelor juridice a scăzut la 20% (28% în 2001). Pentru 2005 a fost aprobat nivelul de 18%, existând șanse ca în 2006 impozitul să fie redus la 15%. Concomitent, au fost înlesnite condițiile de impozitare a persoanelor fizice¹. Politica de relaxare fiscală va conduce la extinderea bazei fiscale și la majorarea veniturilor bugetare provenite din impozitele directe. Noi considerăm că în 2005 aceste venituri se vor ridica la 22-23% din totalul veniturilor bugetului consolidat.

Deocamdată, impozitele indirecte continuă să fie instrumentul principal al guvernului în acumularea veniturilor bugetare, cu o pondere estimată la 65%. TVA și accizele au fost principalele venituri încasate la acest capitol bugetar (57%). Este de așteptat ca în 2006 să fie reduse cotele TVA cu 1-2 puncte procentuale, lucru care va stimula consumul gospodăriilor casnice și va favoriza afacerilor private. Deopotrivă cu reducerea cu reducerea cotelor, este necesară simplificarea sistemului TVA și onorarea adecvată de către stat a obligațiilor de a restitui exportatorilor TVA.

Politica bugetară

În 2004 bugetul consolidat a fost executat cu un excedent de venituri asupra cheltuielilor de 178 milioane lei, estimat la 0,4-0,6% din PIB. Conform informațiilor Ministerului de Finanțe, excedentul a fost alocat pentru deservirea datoriei externe. Pentru 2005 în bugetul consolidat au fost aprobate venituri de 7473,2 milioane lei și cheltuieli de 7724,2 milioane. EXPERT-GRUP consideră că există premise pentru acumularea unor venituri mai mari decât cele planificate, ceea ce va permite și majorarea cheltuielilor. Creșterea lor va fi determinată în cea mai mare parte de multiplicarea veniturilor colectate din TVA la import, accize și impozitul pe venit. Deficitul este planificat la nivelul de 251 milioane și pare a fi suportabil pentru economie (0,5-0,7% din PIB), urmând a fi acoperit din mijloace externe.

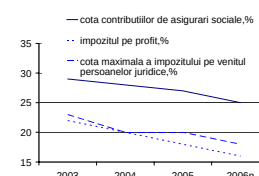
În premieră pentru Moldova, proiectul legii bugetului de stat pentru 2005 a fost prezentat împreună cu bugetul public național. Altă noutate este că bugetul de stat integrează fondurile și mijloacele speciale și resursele alocate pentru proiectele investiționale și finanțate din împrumuturi și granturi externe. Până în 2005 acestea lipseau din tabloul bugetului de stat și nu era asigurată transparența în utilizarea finanțelor publice. EXPERT-GRUP crede că în 2005 va scădea ponderea veniturilor din mijloace speciale în raport cu PIB datorită reformei regulatorii. Perioada 2005-2006 va fi una dificilă, deoarece guvernul va trebui să ramburseze datoriile contractate anterior de la BNM. Acest lucru va impune raționalizarea cheltuielilor bugetare.

Politica monetară

Evoluțiile de pe piața valutară și dinamica inflației în 2004 au pus BNM în imposibilitatea de a respecta țintele monetare din Politica Monetară-Valutară aprobată pentru 2004. Oferta de valută pe piața internă a crescut sub influența transferurilor de venituri de peste hotare (creștere estimată la 70%) și a încasărilor din exporturi (25%). Pentru a nu admite aprecierea excesivă a leului, în al doilea semestru BNM a procurat intens valută, astfel încât în decembrie rezervele sale au crescut cu 55%, depășind 470 milioane USD. În decembrie 2004 inflația anuală s-a situat la nivelul de 12,6%, față de rata de 8-10% pronosticată de BNM.

Pe acest fundal, în luna noiembrie în Politica Monetară-Valutară au fost introduse modificări importante. Ținta pentru baza monetară a fost ridicată de la 23,1% la

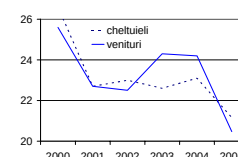
Graficul 1. Evoluția presiunii fiscale

Sursă: EG

Se consolidează tendința de majorare a veniturilor bugetare încasate din impozite directe

Graficul 2. Venituri și cheltuieli bugetare, % din PIB

Surse: MF, estimări și prognoze EG

O evoluție pozitivă în politica bugetară este integrarea fondurilor speciale în bugetul de stat

Graficul 3. Intervențiile BNM pe piața valutară

Sursă: BNM

¹ Impactul social al modificărilor pare a fi negativ, cei mai bogați beneficiind disproporționat de mult din majorarea înlesnirilor și din reducerea cotelor.

41,2%, iar pentru agregatul M2 - de la 24,1% la 42%. Contrar prevederilor politicii, rata rezervelor obligatorii nu a scăzut, BNM declarând reducerea imposibilă din cauza riscurilor inflaționiste. Noi credem că rezervele nu vor fi reduse nici în 2005, deoarece inflația va persista. Acumularea rezervelor valutare prin achiziționarea valutei de la bănci a fost principalul canal de creștere monetară. EXPERT-GRUP consideră că tendința este periculoasă, generând noi spirale inflaționiste. Sterilizarea efectuată de BNM nu a fost eficientă, instrumentele utilizate având termene de maturitate financiară scăzută.

În Politica Monetar-Valutară a BNM pentru 2005 au intervenit schimbări substanțiale. Pentru prima dată politica este elaborată, cităm din document, „prin conlucrăre cu Guvernul Republicii Moldova ca parte componentă a politicii economice unice a statului”. BNM și Guvernul au semnat și „Strategia Guvernului Republicii Moldova și a Băncii Naționale a Moldovei cu privire la dezvoltarea sistemului financiar al Republicii Moldova în perioada 2005-2010” Pe lângă avantajele pe care le oferă colaborarea, există riscul ca BNM să piardă o parte din independența sa în formularea și promovarea politicii monetare.

Evoluțiile de pe piața valutară au compromis realizarea obiectivelor inițiale de politică monetară

CLIMATUL FINANCIAR

Evoluții contradictorii ale dobânzilor

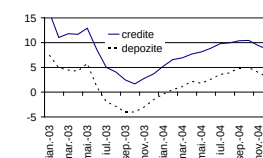
În anul 2004 rata medie ponderată a dobânzii la credite a urcat la 20,94% comparativ cu 19,32% în 2003. EXPERT-GRUP consideră că această evoluție a fost determinată de sporirea continuă a cererii pentru credite bancare din partea populației și a agenților economici. Stocul de credite bancare acordate în 2004 a crescut cu 22,2%, reflectând anticipările optimiste legate de creșterea economică din 2003 și primul semestru din 2004. Totuși, în expresie anuală, creditul a crescut mai puțin decât în 2003 (45,3%). Reducerea ritmurilor se explică printr-o componentă inerțială (punctul de start în 2004 fiind mai înalt decât acum un an), dar a fost determinată și de creșterea dobânzilor reale.

Creșterea dobânzilor a fost favorizată de faptul că în 2004 deponenții au solicitat achitarea unor dobânzi nominale mai mari la depozite decât în 2003 (15,11% față de 12,55%), lucru care în condițiile unui mediu inflaționist este firesc. Din cauza deprecierei dolarului depozitele în această valută nu au fost rentabile, dobânzile aferente depozitelor și creditelor valutare fiind supuse unor presiuni de majorare (în creștere cu 1,83 și respectiv, 0,45 puncte procentuale). Din partea ofertei de monedă, dobânzile au sporit și ca urmare a majorării ratei de bază a BNM cu 0,5 puncte în septembrie. EXPERT-GRUP anticipează o stabilitate a dobânzilor în următoarele 2 luni.

În ciuda creșterii dobânzilor bancare, rentabilitatea activelor și a capitalului pe sistemul bancar au scăzut cu 1,0 și, respectiv, 3,6 puncte procentuale. Aceasta evoluție a corelat cu reducerea marjei bancare de la 9 la 8,5%. Considerăm că reducerea ratei profitului bancar este o tendință firească pe fundalul creșterii economice a altor sectoare. În 2004 s-au manifestat evoluții pozitive de consolidare a sistemului bancar: a crescut capitalul pe sistemul bancar, au sporit semnificativ resursele atrase și termenele creditelor acordate.

Pe piața primară a hârtiilor de valoare de stat (HVS) rata dobânzii a coborât de la 15,1% în 2003 la 11,9%. Cauza acestei modificări este că excesul de lichiditate în sistemul bancar a determinat o cerere sporită pentru HVS, permițând Ministerului de Finanțe să reducă dobânzile. Implicațiile acestei evoluții sunt duble. Pe de o parte, ele vor determina băncile comerciale să caute și alte oportunități pentru investiții decât în HVS care le asigură un grad minimal de risc, dar și rentabilitate tot mai mică. Pe de altă parte, reducerea dobânzilor atenuează povara financiară asupra bugetului de stat în legătură cu onorarea în viitor a obligațiunilor emise.

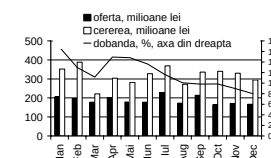
Graficul 4. Evoluția ratelor reale ale dobânzii, %

Sursă: BNM și calculele EG

În pofida dobânzilor în creștere, rentabilitatea bancară a fost în scădere

Graficul 5. Evoluția pieței HVS

Surse: BNM și MF

SECTORUL REAL

Semnale confuze

În primul trimestru al anului 2004 PIB a crescut mai puternic decât în anii precedenți (6,1%, față de 5,4% în T1'2003 și 4,8% în T1'2002). Dar în continuare traiectoria PIB s-a aplatizat vizibil, rezultatul cumulat pentru primele șase luni ale anului fiind de 6,5%, identic cu cele din anii precedenți (6,4% și 6,5% în 2002 și, respectiv, 2003). În al treilea trimestru performanța a fost încă mai mică (5,7%), dar conform estimărilor noastre, în octombrie-decembrie PIB a accelerat, rezultatul anual situându-se în intervalul 6,5-7,0%. Creșterea anuală s-a produs ca urmare a expansiunii cu 9,4% a valorii adăugate în sectorul serviciilor (în special din contul construcțiilor și telecomunicațiilor), care a contribuit cu circa 4,6 puncte procentuale la creștere. Industria a crescut cu 9,3%, adăugând 1,7 puncte la variația PIB, în timp ce sectorul agricol a adăugat o valoare de 2%, contribuția sa fiind minoră, 0,4 puncte².

Sectorul serviciilor a fost marcat de o creștere bună, în primul rând din contul construcțiilor și telecomunicațiilor. În T1-T3'2004 valoarea totală a lucrărilor de construcții-montaj executate era cu 36% mai mare decât în 2003, totodată remarcându-se și o accelerare față de rata de 15% înregistrată în 2003. Volumul serviciilor de telecomunicații a cumulat o creștere de 38% în primele nouă luni și a fost posibilă grație segmentului de telefonie mobilă și de servicii Internet. Acest lucru este explicat de liberalizarea pieței de telecomunicații din ianuarie 2004. O expansiune mai mare a serviciilor a fost împiedicată de inhibarea activităților de transport, în special cel feroviar, din cauza blocării accesului la căile ferate din Transnistria.

Deși în prima jumătate a anului 2004 producția industrială a crescut în termeni reali, rata creșterii s-a redus vizibil (13,1% față de 18,1% în 2003). În al doilea semestru, industria a frânat încă mai mult, valoarea producției create crescând cu doar 6,4% față de 16,4% în 2003. În pofida acestor tendințe, valoarea adăugată brută creată în industrie în primul semestru a crescut cu 11%, (8,9% în 2003), iar al doilea semestru creșterea este estimată la 9,34%. EXPERT-GRUP explică valoarea adăugată relativ înaltă prin temperarea ritmului de creștere a salariilor, principalul articol de cost pentru producătorii industriali.

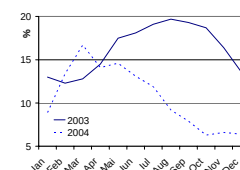
Producția agricolă, conform estimărilor preliminare, s-a plasat în 2004 pe o traiectorie mai înaltă decât în 2003, deși startul nu a fost tocmai reușit. Creșterea a fost asigurată de sectorul fitotehnic, în timp ce zootehnia a continuat să fie ineficientă: perioada de cinci trimestre de cădere liberă s-a încheiat în T3'2004, sectorul cumulând o creștere anuală nesemnificativă de 0,6%. În zootehnie, avicultura a fost una din puținele activități rentabile. Deficiențele majore ale sectorului agricol au continuat să fie penuria de investiții în infrastructură și în producția propriu-zisă, agricultura rămânând necompetitivă și vulnerabilă la condițiile climaterice și la patologii. Aceasta a favorizat creșterea suprafețelor însămânțate cu cereale mai puțin pretentioase, care însă nu permit obținerea unei înalte valori adăugate. Suprafețele culturilor tehnice și a legumelor, care au o rentabilitate mai mare, au scăzut drastic (cu 18% și, respectiv, 12%). Strategia utilizată în zootehnie în T1-T3'2004 a continuat să fie reducerea șeptelului de vite mari cornute cu 14%, de porcine – cu 11% și de ovine și caprine cu 4%. Șeptelul avicol aparent a sporit, dar datele statistice existente nu oferă informații mai detaliate.

Sectorul se confruntă și cu probleme structurale foarte serioase, rezolvarea lor urmând să se întindă pe decenii și să fie costisitoare din punct de vedere social și uman. Problemele structurale majore constau în excedentul de forță de muncă, dependența populației rurale de ocupațiile agricole de subzistență și absența unor oportunități economice neagricole. Acestea nu pot fi soluționate în absența unor strategii de urbanizare a țării pe seama orașelor mici, unde trebuie creată sau restabilită infrastructura socială și fizică necesară pentru o viață decentă (universități, spitale, servicii comunale, centre de business și de agrement etc.). Teza lansată recent în Republica Moldova că anume orașele mici trebuie să devină poluri regionale de creștere este perfect plauzibilă.

Noi estimăm că în 2004 PIB a crescut cu 6,5-7%

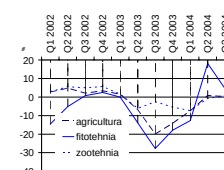
Sectorul serviciilor a fost în expansiune, rămânând principalul motor al PIB

Graficul 6. Creșterea producției industriale, %, cumulativ

Surse: DSS

Graficul 7. Evoluția sectorului agricol, %, cumulativ față de perioada respectivă a anului precedent

Surse: DSS

Problemele structurale ale agriculturii nu se arată a fi ușor de rezolvat

² În următorul număr al ABE va fi publicată prognoza EXPERT-GRUP asupra creșterii PIB în 2005 și 2006.

COMERȚ EXTERN

Derivă puternică în direcția vestică

Activitatea comercială externă s-a intensificat vizibil în 2004. Conform estimărilor EXPERT-GRUP, volumul comerțului extern a însumat 2,805 miliarde USD, cu 27,9% mai mult decât în 2003. Evoluțiile se înscriu în tendința generală de creștere accelerată a comerțului din ultimii ani, intensificarea manifestându-se prin creșterea mai rapidă a importurilor și menținerea deficitului comercial la cote înalte (7,5% din PIB). Transferurile valutare de peste hotare au amortizat semnificativ impactul negativ al balanței deficitare.

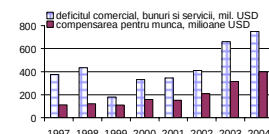
În structura comercială s-au produs schimbări structurale remarcabile, legate atât de modificările intervenite în comerțul cu țări luate în parte, cât și de aderarea la Uniunea Europeană a celor 8 țări din Europa Centrală³. Începând cu 2004, în balanța noastră comercială acestea sunt incluse în capitolul „comerțul cu Uniunea Europeană”, scăzând astfel cota comerțului reflectat la capitolul „comerțul cu țările Europei Centrale și de Est”⁴. Ponderea UE a crescut de la 23% în 2003 la 30%, a Europei Centrale scăzând de la 15,6% la 10,8%.

Exporturile au crescut cu 25,3%, însumând 990 milioane USD și manifestând o tendință ușoară de diversificare pe secțiunea țări. Reducerea ponderii Rusiei și Ucrainei este deosebit de marcantă, favorizând diminuarea dependenței de piețele estice în ansamblu. În același timp, exporturile spre Rusia și CSI au crescut ca valoare absolută. Această dinamică demonstrează că diversificarea structurală concomitent cu consolidarea pozițiilor pe fiecare piață luată în parte rămâne nu doar dezirabilă, dar și posibilă.

Saltul spectaculos al exporturilor Moldovei în 2004 a fost condiționat de explozia comerțului cu UE, în creștere cu 60%. Circa ¼ din această creștere este datorată includerii celor 10 țări nou-aderate la capitolul „comerțul cu UE”, restul fiind rezultatul creșterii comerțului cu „vechii” 15 membri ai UE. O însemnătate deosebită a avut-o exporturile spre Germania (în creștere cu 29%) și Italia (65%). EXPERT-GRUP consideră aceste tendințe firești și pe termen lung. Acestea sunt explicate de modelul gravitațional al comerțului extern, care arată că în câțiva ani exporturile spre UE ar trebui să le depășească pe cele spre CSI.

În structura exporturilor pe produse se profilează unele schimbări pozitive, dar cam timide. Gradul de concentrare a exporturilor pe ansamblu s-a redus de la 0,35 în 2003 la 0,33 în 2004⁵. Exporturile au continuat să fie dominate de produse alimentare, băuturi și tutun (35,5%), textile (17,4%) și produsele vegetale (11,3%). Exporturile de cereale au scăzut drastic ca urmare a unor prețuri externe nefavorabile și ca urmare a barierelor administrative create de guvern⁶. Exporturile destinate CSI sunt dominate în proporție de 61,4% de produse alimentare și băuturi. O cotă atât de înaltă reprezintă un risc major, mai ales că CSI rămâne principala piață de desfacere pentru aceste produse (89% din total). Pe piața rusă, vinurile rămân principalul articol de export. Deși volumul desfăcut crește anual, ponderea vinurilor moldovenești scade ca urmare a penetrării pieței de concurenți din aceeași gamă de prețuri: Cili, Argentina, Africa de Sud. Această tendință este ireversibilă pe termen de 3-5 ani. Numai dezvoltarea unor noi capacități de marketing și producție va permite producătorilor moldoveni să recupereze pozițiile deținute.

Graficul 8. Evoluția deficitului comercial și a transferurilor din muncă, milioane USD

Sursa: BNM

Tabelul 1. Exporturile Moldovei

Țara	Pondere în 2003, %	Pondere în 2004, %	Spor, %
Rusia	39,0	36,2	18,2
Italia	10,4	13,8	71,0
Rom.	11,4	10,1	10,1
Germ.	7,1	7,4	33,9
Ucr.	7,1	6,3	9,2
Bel.	5,2	5,9	48,9
SUA	4,1	4,4	40,8
Total exp., mil. USD	790,3	990,2	25,3

Tendințele de echilibrare pe structura geografică sunt pe termen lung ...

.. în timp ce pe profilul produse modificările sunt timide

³ Comerțul Moldovei cu Cipru și Malta are un volum mic și realocarea lor nu modifică structura balanței comerciale cu „Alte țări”.

⁴ Din care în prezent fac parte Albania, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, Serbia și Muntenegru, Macedonia, România.

⁵ A fost utilizat indicele Herfindahl de concentrare a exporturilor $H = \sqrt{\sum_i \left(\frac{X_i}{X}\right)^2}$, unde X_i - exportul produsului i , X - total

exporturi. Dezagregarea s-a făcut la nivelul secțiunilor codificate cu 3 cifre în Nomenclatorul Mărfurilor Republicii Moldova. Teoretic, indicele Herfindahl ia valori cuprinse între 0 și 1, cu valori mai mari indicând o concentrare mai mare a exporturilor.

⁶ Guvernul Republicii Moldova a adoptat la 26 august 2004 Hotărârea nr.834 prin care recomanda agenților economici din ramura panificației să constituie rezerve de grâu suficiente pentru asigurarea populației până la recolta din 2005. Mai important, hotărârea prevede că exportul grâului, meslinului, orzului și făinii poate fi efectuat numai după înregistrarea contractelor de export la Bursa Universală de Mărfuri a Moldovei.

Importurile au sporit cu 29,4%, ridicându-se la 1,815 miliarde USD. Creșterea s-a produs din contul importurilor de combustibil și uleiuri minerale, care au contribuit cu 5,7 puncte procentuale la variația procentuală. Majorarea acestor importuri reflectă necesitățile unei economii aflate în creștere. Importurile de piei tăbăcite, automobile, materiale plastice, mașini și utilaje, metale au corelat cu creșterea producției în ramurile industriale și servicii. Ca urmare a acumulării unor stocuri din anii precedenți, introducerii unor bariere comerciale tarifare și a recoltei bune din anul 2004, importurile de zahăr și de cereale au scăzut drastic cu 62% și, respectiv, 78%. Spre deosebire de exporturi, importurile demonstrează o diversificare mai mare pe secțiunea țări. Partenerii clasati pe primele zece poziții la importuri dețin o cotă de 77,8% din total. Decalajul dintre CSI și UE se reduce treptat, în 2004 acestora revenindu-le 42,4% și, respectiv, 33,9%.

... ceea ce determină o valoare adăugată mică pentru exporturi și creșterea mai rapidă a importurilor

MEDIUL DE AFACERI

Evoluții pozitive, dar timide

În 2004, reducerea impozitelor pe venitul persoanelor fizice și a contribuțiilor în fondul de asigurări sociale au fost evoluții pozitive salutate de cercurile de afaceri. Pe de altă parte, a apărut o obligație cvasi-fiscală nouă, angajatorii trebuind să achite 2% din fondul de salarizare pentru asigurările obligatorii de asistență medicală. Oricum, majoritatea oamenilor de afaceri consideră că rezultatul net al schimbărilor de politici fiscale este favorabil businessului. În sfera fiscală, fără atenția necesară din partea guvernului au rămas problemele legate de TVA și locurile din legislația fiscală care permit interpretări ambigue.

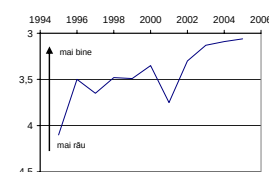
Guvernul promovează politica corectă de reducere a impozitelor directe, dar lasă fără atenția cuvenită impozitele indirecte

Unul dintre cele mai importante evenimente din 2004 care ar putea revoluționa mediul de afaceri a fost aprobarea Legii privind optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de antreprenariat⁷. EXPERT-GRUP consideră că aceasta este cea mai drastică inițiativă lansată în ultimii 10 ani în Republicii Moldova de liberalizare a activităților economice în sectorul privat. În conformitate cu prescripțiile legii, toate actele legislative și normative care reglementează activitatea de antreprenariat vor fi revăzute urmând a fi eliminate cele care îngreunează libera inițiativă privată. Prin această veritabilă „ghilotină” legislativă ar urma să treacă peste 300 de acte regulatorii. Însă aplicarea practică a acestei legi ar putea fi complicată de incertitudinea care se va crea după alegeri și de rezistența birocratică care deja se manifestă puternic.

Fracțiunile liberale din guvern au promovat un concept de reformă regulatorie liberală ...

În 2004-2005 au fost făcute publice evaluări ale mediului de afaceri din Moldova⁸. Majoritatea acestora arată o îmbunătățire a percepțiilor internaționale asupra condițiilor de business din Moldova⁹. Ameliorarea percepțiilor este confirmată de intrarea grupului METRO pe piața din Moldova și de semnarea sau aprobarea fermă a unor proiecte cu importanți investitori internaționali. Anul 2004 a mai fost marcat de negocierile pe trei proiecte investiționale deosebit de importante - construcția a două centrale electrice de capacitate medie în regiunile de sud și de nord a Moldovei și finalizarea proiectului de la Giurgiulești - și care pe termen lung vor contribui la îmbunătățirea securității și infrastructurii energetice, ambele atât de necesare pentru derularea normală a afacerilor economice. Totodată, proiectele deschid noi perspective de business internațional. Liberalizarea pieței de telecomunicații, începută în ianuarie 2004, de asemenea a contribuit la o formarea unei imagini mai bune în ochii investitorilor străini.

Graficul 8. Indicatorul perceput al libertății economice

Sursa: Heritage Foundation

La capitolul evoluțiilor negative pot fi înscrise câteva evenimente și tendințe care au limitat consolidarea sectorului privat. Scandalul „Megadit” a avut cel mai mare impact public, fiind provocat de ciocnirea intereselor economice cu cele politice și birocratice. Procesul de privatizare a avansat lent și în condiții de transparență minimală. Planul de privatizare a fost îndeplinit numai după ce în noiembrie fusese redus de cinci ori. Mesajul de politică structurală a suferit schimbări notabile. Guvernul a încetat să mai fie interesat de transmiterea în proprietate

... dar s-au manifestat și atitudini intervenționiste

⁷ Cunoscută publicului larg sub denumirea de „legea ghilotinei”.

⁸ Vezi Heritage Foundation “Economic Freedom Index 2005”, World Bank “Doing Business in 2005: Removing Obstacles to Growth”.

⁹ Deși Moldova a rămas tot în categoria neonorabilă a statelor cu o libertate economică redusă

privată a rețelelor electrice de distribuție din zona de nord, invocând ipoteticele rezultate financiare ale rețelelor aflate în proprietate de stat și care ar fi superioare celor obținute de rețelele din sud și centru, aflate în proprietate privată.

Pentru evitarea unei noi „crize a pâinii” de tipul celei din lunile noiembrie-decembrie 2003 și în absența resurselor financiare necesare pentru constituirea rezervelor de grâu în condiții de piață, guvernul a decis să împiedice exporturile de cereale prin metode administrative¹⁰. Acest lucru a dus la acumularea stocurilor pe piața internă și la scăderea prețurilor de realizare, permițând întreprinderii SA „Franzeleuța” să reducă semnificativ prețurile produselor de panificație. Ținând cont și de contractele de export semnate și care nu au putut fi onorate, putem afirma că producătorii agricoli au suportat pierderi enorme din cauza politicilor de subsidiere a unei firme ineficiente controlate de stat.

PREȚURILE

Lovind asupra celor mai săraci...

În 2004 indicele prețurilor de consum a crescut cu 12,6% (decembrie-decembrie), inflația înregistrând astfel o reducere modestă față de rata din 2003 (15,7%). Prețurile producătorilor industriali au crescut, conform estimărilor noastre, cu 5,6%, față de 8,9% în 2003. Temperarea inflației prețurilor industriale a frânat creșterea prețurilor de consum. În octombrie puseurile inflaționiste legate de scumpirea carburanților s-au propagat și în alte sectoare.

Produsele alimentare au consemnat cea mai mare creștere (13,2%%). Tarifele la servicii au înregistrat un spor de 12,2%, în timp ce inflația prețurilor ne-alimentare a fost 12,0%. Conform estimărilor făcute de EXPERT-GRUP, în cadrul produselor alimentare, cel mai mult s-au scumpit carnea (carnea de porc scumpindu-se spectaculos cu 70,3%, iar cea de vită cu 39,9%) și legumele (59,9%). În cazul cărnii, această dinamică este explicată de dificultățile cronice cu care se confruntă sectorul zootehnic pe fundalul unei cereri aflate în creștere moderată.

Diminuarea prețurilor la făină (-6,9%) și pâine (-8,8%) a dus la aplatizarea semnificativă a tendinței generale de creștere a prețurilor, ambele produse având ponderi mari în coșul de consum. Această dinamică este explicată de trei factori: i) anticipările optimiste legate de o recolta agricolă mai bună comparativ cu 2003; ii) măsurile administrative care au reținut creșterea prețurilor¹¹ și iii) măsurile administrative de reglementare a exporturilor care, începând cu luna august, au condus la un exces de ofertă comparativ cu cererea internă¹². Un alt factor care a frânat creșterea tuturor prețurilor produse în economia națională a fost aprecierea reală a monedei naționale față de dolarul american în prima jumătate a anului 2004.

În cadrul mărfurilor ne-alimentare, prețul combustibilului a sporit cu 25%, influențat de tendințele globale și salturile sezoniere ale cererii. Prețul confecțiilor s-a majorat cu 16,7%, iar al încălțămintei cu 15,3%, tendința fiind condiționată de aprecierea leului și de scumpirea importurilor. Prețurile la medicamente au crescut cu 7,2%, având o contribuție mare în variația indicelui prețurilor mărfurilor ne-alimentare. Scumpirea medicamentelor este legată de creșterea cererii din partea instituțiilor medicale după introducerea sistemului de asigurări obligatorii de sănătate și de problemele care vin din partea ofertei (producția farmaceutică a scăzut drastic în 2004).

În componența serviciilor, semnificativ au crescut tarifele la telecomunicații (44,9%), dar contribuția lor în variația prețurilor pentru servicii a fost modestă. Mult mai importante, serviciile comunale au devenit mai scumpe cu 4,2%. Tarifele

Creșterea prețurilor la carburanți a general noi tensiuni inflaționiste ...

... în timp ce controlul administrativ al prețurilor la făină și pâine au temperat inflația

Tabel #. Structura inflației, 2004

	creștere, %	contribuția, %
alimentare	13,3	48,8
nealimentare	12,0	28,1
servicii	12,2	23,1
Total	12,6	100,0

Surse: DSS, calcule EG

¹⁰ La 26 iulie 2004 Guvernul a adoptat hotărârea cu privire la unele măsuri de reglementare a achiziționării și exportului de cereale și produse cerealiere, conform căreia cerealele puteau fi exportate numai în baza contractelor înregistrate la licitațiile Bursei Universale de Mărfuri a Moldovei.

¹¹ La 20 noiembrie 2003 Guvernul Republicii Moldova a adoptat modificări la Hotărârea nr.547 din 4 august 1994 „Cu privire la măsurile de coordonare și reglementare de către stat a prețurilor (tarifelor)”. A fost impusă reducere adaosului comercial la pâine și produsele de panificație de la 20% la 10%. Adaosul comercial limitat la 10% urma să fie în vigoare până la 1 septembrie 2004, dar în realitate organele de control continuă să forțeze producătorii să nu includă în preț mai mult de 10% ca adaos comercial.

¹² Vezi nota 6.

pentru transport au crescut nesemnificativ în primele 3 trimestre, dar această stabilitate a fost compromisă în octombrie-decembrie, când tarifele au înregistrat un salt estimat la 26%. Ca urmare, prețurile la transport pe întregul an au crescut cu 31,7%. În cadrul serviciilor sociale, tarifele pentru învățământ au sporit în mediu cu 19,6%.

Structura inflației prețurilor de consum în 2004, se arată nefavorabilă păturilor sărace, deoarece prețurile la produsele alimentare, care au o pondere foarte mare în bugetele de consum ale gospodăriilor casnice sărace, au crescut cel mai mult. Abundența de resurse valutare transferate de peste hotare de muncitorii moldoveni au creat falsa impresie de prosperitate. În condițiile stagnării ofertei interne, a crescut cererea față de bunurile importate, care condiționează ieșirea resurselor valutare din țară.

În următoarele luni creșterea prețurilor la combustibil și deprecierea leului din a doua jumătate a anului 2004 vor duce la scumpirea serviciilor și mărfurilor locale și de import. Deocamdată prețurile la transport în municipiul Chișinău nu au crescut, dar acest lucru se va întâmpla în viitorul apropiat. În alte orașe din Moldova transportul cu microbuzele deja s-a scumpit (de exemplu, în Soroca, cu 50%). După alegeri, transportatorii în mod sigur vor obține aprobarea noilor grile tarifare. De asemenea, EXPERT-GRUP așteaptă o majorare a tarifelor pentru energia electrică. De rând cu produsele petroliere, scumpirea prețurilor la energie vor declanșa noi circuite inflaționiste în economia națională. EXPERT-GRUP crede că în ianuarie-februarie 2005 indicatorul prețurilor de consum va crește în mediu cu 1,1-1,3% pe lună. Tendințele sezoniere firești de creștere în această perioadă vor fi inhibitate parțial de imixțiuni administrative în politicile corporative de prețuri.

Analizele structurale arată că din cauza inflației cel mai mult au suferit săracii

În ianuarie 2005 prețurile vor crește cu 1,1-1,3%, iar în februarie cu 0,5-0,7%

MUNCA ȘI GOSPODĂRIILE CASNICE

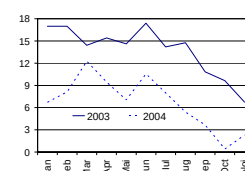
Starea de spirit mai pesimistă

În 2004 salariul mediu a sporit în termeni reali cu 7,6% comparativ cu 2003. În pofida dinamicii pozitive, rata de creștere a salariilor a fost mult mai mică decât cele 15,5% înregistrate în 2003. De fapt, în 2004 s-a accentuat tendința care se conturase încă în T3'2003. Graficul 10 arată că în fiecare lună din 2004 salariile reale s-au aflat pe o traiectorie mai joasă decât în luna respectivă din 2003. Inflația în 2004 a fost mai moderată, încetinirea fiind determinată de reducerea ratelor de creștere nominală. EXPERT-GRUP crede că acesta este un simptom al faptului că economia a depășit faza de boom a primului „ciclu de afaceri” din istoria sa contemporană și în următorii 1-2 ani se va afla pe o porțiune descendentă, numai dacă nu vor fi puse în funcțiune noi capacități și nu vor demara proiectele investiționale menționate în secțiunea **Mediul de Afaceri**.

În pofida faptului că în 2004 au fost majorate semnificativ salariile plătite unor categorii bugetare, decalajele s-au menținut la aceleași cote înalte, salariul bugetar mediu reprezentând 67-69% din cel privat. Ținând cont de ponderea aparent înaltă a salariilor plătite „la negru” în sfera privată, decalajul real ar putea fi mai mare. Decalajele enorme s-au păstrat și în interiorul celor două categorii. Profesorii universitari și medicii primesc salarii care se află peste media pe țară. Salariul primit în sectorul agricol privat rămâne la nivelul de 50% din cel mediu pe economie, cel din sfera financiar-bancară fiind triplu față de medie. Aceste decalaje se vor păstra în următorii ani și vor menține consumul final pe economie sub potențial.

În octombrie 2004 numărul angajaților în întreprinderile supuse evidenței statistice (adică cele având mai mult de 20 de angajați) era cu 10.000 mai mic decât în octombrie 2003. O parte din forța de muncă eliberată poate fi eventual regăsită în cele 5000 de întreprinderi mici care s-au deschis în anul 2004, o altă parte optând probabil pentru emigrare. Aceste procese s-au produs paralel cu creșterea ratei șomajului: în prima jumătate a anului rata medie a șomajului a fost de 9,25%, comparativ cu 8,3% în 2003. Abia în trimestrul trei a fost înregistrat un șomaj mai mic decât în 2003, pentru ultimul trimestru EXPERT-GRUP estimând o rată de 8,0%. În expresie anuală, rata șomajului a fost estimată de noi la nivelul de 8,3%.

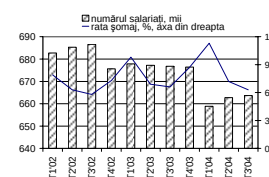
Graficul 10. Creșterea reală a salariilor, % față de perioada similară a anului precedent

Sursa: EG pe baza DSS

Creșterea reală a salariului mediu nu a redus decalajele dintre sectoare

Graficul 11. Evoluția pieței muncii, 2003-2004

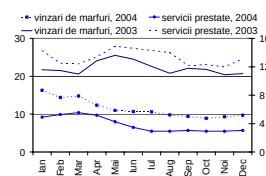
Sursa: DSS

Migrarea intensivă a muncitorilor peste hotare a continuat și în 2004¹³, reducând calitatea resurselor de muncă ale țării. Pe de altă parte, emigranții au fost o sursă continuă de aprovizionare a gospodăriilor casnice cu resurse valutare pentru satisfacerea necesităților de consum curent. Conform estimărilor făcute de EXPERT-GRUP, influxurile de valută în 2004 au constituit 625-650 milioane USD. Structura pe vârste, mediile de reședință și venitul disponibil înainte de plecare a emigranților moldoveni sugerează că în viitorul apropiat inegalitățile de venituri în mediul rural vor crește mai repede decât în cel urban și vor compromite îmbunătățirea structurală a cererii de consum a locuitorilor de la sate.

Încetinirea creșterii salariale a fost îndeaproape corelată cu inhibarea cererii de consum. În 2004 volumul vânzărilor de mărfuri cu amănuntul și a serviciilor prestate populației a înregistrat o creștere cumulată de 11,0% și, respectiv, 7,0%. După cum indică graficul 12, pe parcursul anului cererea de consum a fost mult mai inertă decât în 2003. Această tendință ar putea persista în prima jumătate a anului 2005, paralel cu majorarea înclinației spre economisire.

Migrarea în străinătate a forței de muncă a fost la fel de intensă

Graficul 12. Evoluția vânzărilor
de mărfuri și servicii populației,
%, cumulativ de la începutul
anului

Sursă: DSS

PARTENERII COMERCIALI

Avizi de importuri

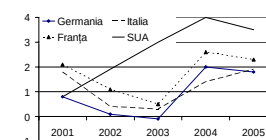
Conform estimărilor preliminare, în 2004 economia mondială a crescut cu 4,5-4,7%. În cadrul țărilor dezvoltate, SUA și Japonia au înregistrat sporuri ale PIB de peste 4%. China a crescut impresionant cu 9,4% și judecând după tendințele din ultimii ani, se poate crede că această țară va deveni în viitor un partener comercial foarte important pentru Moldova). Pe plan geopolitic, instabilitatea din Irak a provocat o volatilitate pronunțată a prețurilor la petrol, acestea urmând o tendință ascendentă și restrângând creșterea globală. În octombrie prețul petrolului la bursele din Londra și New York a atins cota de 55 dolari/baril, după care a urmat o porțiune instabil descendentă. De partea cererii, prețul hidrocarburilor a crescut ca urmare a unor expansiuni intense în China și SUA. Aceste tendințe s-au reflectat și asupra prețurilor de pe piața Moldovei. La nivel global, dolarul s-a depreciat față de euro cu 7,6%, la 29 decembrie fiind atestat minimumul istoric de 1,3647 USD/euro. Anunțarea unor mărimi uriașe a „deficitelor gemene” în SUA ne fac să credem că presiunile de devalorizare asupra dolarului vor domina în următoarele luni.

În 2004 **Uniunea Europeană** a continuat să se afle în urma SUA pe traseul creșterii. Germania și Italia, principalii parteneri comerciali ai Moldovei în spațiul UE, au continuat să se confrunte cu probleme macroeconomice și sectoriale serioase. În **Germania**, șomajul înalt (9,9%), reformele structurale și aprecierea valutei europene s-au tradus în anticipări pesimiste ale viitorului economic și au comprimat cererea internă. În 2004 se estimează o creștere de 2% a PIB, pentru 2005 creșterea așteptată fiind de 1,8%. Deși ar putea fi contrabalansată de ameliorarea climatului financiar și economic în alte zone din UE (Franța, Spania, Scandinavele), lăncezeala economică a Germaniei nu este favorabilă Moldovei, aceasta riscând să conducă la o inhibare a cererii față de mărfurile moldovenești exportate pe piața germană. **Italia**, cea mai importantă destinație pentru exporturile Moldovei, este creditată cu o creștere economică mai bună în 2005, de 1,9%, comparativ cu 0,3% în 2003 și 1,4% în 2004. Creșterea va cataliza exporturile moldovenești în această țară.

Anul trecut procesul de relansare economică globală s-a consolidat ...

... dar creșterea nu a fost uniformă

Graficul 13. Creșterea PIB în
economii avansate, %

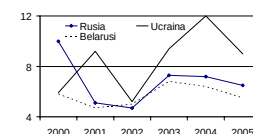

Surse: FMI

¹³ În cercetarea realizată în 2004 de Alianța Microfinanțare Moldova "Migrația forței de muncă și remitențele în Republica Moldova" se arată că în 2003 circa 300000 muncitori moldoveni au plecat să muncească peste hotare. Circa 16% au studii superioare și înainte de plecare au lucrat în calitate de medici, învățători, funcționari publici.

În **Rusia** creșterea PIB s-a rezumat la 7,3%, fiind favorizată de majorarea globală a prețurilor la produsele petroliere. Proportional cu PIB au crescut salariile și veniturile disponibile, determinând sporirea cererii de consum cu 13%, inclusiv pentru produsele de import. Pe fundalul consolidării puterii de cumpărare și a încrederii consumatorilor, importurile au crescut cu 20,7%, comparativ cu 19,5% în 2003. Se așteaptă ca în 2005 creșterea economică să frâneze (6,5%) concomitent cu reducerea prețurilor la produsele petroliere, pentru ca în 2006 să se intensifice ca urmare a intrării în procesul productiv a capacităților nou-create prin investițiile în capitalul fix din perioada 2004-2005.

Graficul 14. Creșterea PIB în CSI, %

Surse: FMI, ICPS

Creșterea impresionantă a Ucrainei creează premise pentru intensificarea exporturilor noastre

În **Ucraina** expansiunea economică fulminantă a continuat, criza politică din noiembrie-decembrie 2004 nefiind în stare să compromită tendințele economice pozitive instalate în ultimii cinci ani. Inflația a crescut mai mult decât se anticipa, dar banca centrală a țării a fost în stare să gestioneze criza bancară, care se conturase în noiembrie, și să evite o depreciere pe termen lung a valutei naționale. PIB a crescut cu 12%, plasând țara pe primul loc în Europa. Concomitent, au crescut veniturile disponibile și a sporit propensitatea spre consum. Între timp, importurile au crescut cu 14%. Epuizarea crizei politice prin alegerea președintelui Victor Iușcenko creează premise pentru stabilizarea definitivă a situației economice și pentru lansarea unui pachet calitativ nou de reforme. Pe de altă parte, nu pot fi ignorate riscurile politice care ar putea să se agraveze în 2005, eventual ca urmare a unor ingerințe din exterior (nemulțumirile din estul și sudul Ucrainei în legătură cu rezultatul ultimului maraton electoral). Se așteaptă că în 2005 PIB va crește cu 9%, reducerea ritmurilor fiind determinată de inflația mai intensă și perspectivele nefavorabile ale pieței globale de oțel (unul din cele mai importante articole de export ucrainene).

România, cel mai important partener comercial al Moldovei din Europa Centrală, a crescut puternic în 2004, în primele trei trimestre rata PIB fiind de 8,1%. Toate sectoarele de producție au fost în ascensiune, remarcându-se în mod deosebit sectorul primar, în expansiune cu 19,7%, și construcțiile - cu 10%. Valoarea adăugată brută obținută în sectorul serviciilor și industrie s-a majorat cu 6% și, respectiv, 6,2%, contribuind cu 82% la variația PIB. Se face remarcabil faptul că din punct de vedere al utilizării, 23,4% din PIB au fost consumate pentru formarea brută de capital fix, care a crescut în termeni reali cu 13,7%. Consumul final al gospodăriilor casnice a sporit cu 9,8%, atestând o încredere mai mare în perspectivele economice pe termen scurt și mediu. Importurile de bunuri și servicii au fost mai mari cu 20,2% decât în perioada ianuarie-septembrie 2003.

Perspectivile economice ale României sunt favorabile, dar aderarea la politica comercială europeană ar putea crea probleme Moldovei

RELAȚII INTERNAȚIONALE

Vânturi reci din Est

Pentru Republica Moldova anul 2004 s-a făcut remarcabil printr-o deteriorare pronunțată a relațiilor politice cu Federația Rusă și prin intrarea în impas a relațiilor cu Ucraina. Nici una din cele două țări nu a semnat Declarația de Securitate și Stabilitate pentru Republica Moldova propusă spre adoptare Consiliului de Miniștri ai OSCE de la Sofia din decembrie 2004. Rusia a făcut uz de un mesaj diplomatic dur pentru a-și exprima dezacordul în legătură cu poziția neașteptată de intransigentă a Chișinăului vizavi de prezența militară rusă în Moldova și de suportul pe care Moscova îl acordă regiunii separatiste Transnistria. Schimbările introduse de Chișinău în regimul de acces a regiunii de către personalul diplomatic a făcut situația și mai complexă. EXPERT-GRUP este de părere că există teren pentru înrăutățirea și mai pronunțată a relațiilor politice care s-ar putea manifesta în cazul în care s-ar demonstra o eventuală implicare a Rusiei în campania electorală din Moldova. În asemenea caz, și exporturile Moldovei ar putea să sufere. De asemenea, Rusia ar putea face uz de arma energetică pentru a induce un comportament adecvat din partea autorităților Moldovei. Aceste perspective ar putea anihila efectele pozitive ale intrării în vigoare din 1 ianuarie a acordului cu privire la anularea tarifelor vamale la exportul de zahăr moldovenesc în Rusia.

Relațiile cu Rusia s-au înrăutățit, existând riscul unei agravări continue ...

În a doua jumătate a anului 2004 Ucraina a fost concentrată pe problemele de politică internă și nu a promovat o strategie activă în raport cu Moldova. S-ar putea ca, sub presiunea UE, noua putere instaurată la Kiev să fie mult mai cooperantă cu Republica Moldova în ceea ce privește controlul adecvat al frontierei comune pe segmentul transnistrean. Acest lucru va îmbunătăți esențial poziția de negociere a Chișinăului în raport cu Tiraspolul. O nouă fereastră de oportunitate în negocierile cu Kievul va deriva din interesul existent al Ucrainei pentru aderarea în 2005 la Organizația Mondială a Comerțului. În general, perspectiva relațiilor politice ale Moldovei cu Ucraina oferă șanse bune pentru intensificarea legăturilor de afaceri dintre businessmanii din cele două țări.

... în timp ce de la Kiev așteptăm semnale favorabile Moldovei

Pe direcția vestică toți partenerii importanți și-au exprimat permanent îngrijorarea în legătură cu interferențele politice în afacerile private. Este de așteptat ca suportul acordat de finanțatorii internaționali privați și publici pentru dezvoltarea și consolidarea sectorului privat să crească considerabil, iar în strategiile finanțatorilor să se producă o schimbare de accent de la cooperarea cu sau prin intermediul instituțiilor guvernamentale la lucrul direct cu sectorul privat. Acest lucru va deschide oportunități noi pentru consolidarea afacerilor și a infrastructurii sociale, instituționale și fizice necesare pentru dezvoltarea acestora.

Partenerii occidentali au fost îngrijorați de practicile administrative vizavi de economie.

În 2004 a fost aprobat Planul de Acțiuni Moldova-UE care va avea și implicații asupra relațiilor comerciale: regimul de comerț liber asimetric, eventual libertățile de circulație, garanții mai mari pentru investiții. Planul nu oferă o perspectivă clară de aderare sau asociere la UE, dar nici nu exclude în mod expres aceste posibilități. Ameliorarea așteptată a relațiilor UE cu Ucraina ar putea deschide o nouă fereastră de oportunitate pentru Moldova. Dincolo de aceasta, în dependență de maniera desfășurării și de rezultatele alegerilor parlamentare, relațiile cu UE ar putea să înregistreze în 2005 un salt calitativ, după ce în 2004 ofensiva diplomatică de obținere a unui sprijin mai larg pentru Moldova la Londra, Bruxelles și Berlin s-a demonstrat a fi destul de eficientă.

Și schimbările politice radicale care au intervenit la București au creat premise favorabile pentru relansarea dialogului politic dintre Moldova și România, iar odată cu aceasta și de intensificare a legăturilor economice dintre cele două țări, aflate azi în hibernare din cauze subiective. Este de așteptat ca relațiile economice cu România să ia forma unor noi investiții ale businessmanilor români în Moldova (mai degrabă în afaceri noi decât în privatizare) și să sporească importurile de energie electrică. Vizita președintelui României Traian Băsescu la Chișinău încurajează aceste perspective. Din păcate, exporturile Moldovei nu vor evolua spectaculos. S-ar putea ca anul 2005 să fie ultimul an de viață al acordului de liber schimb dintre Moldova și România, deoarece obligațiile României de aderare la UE impun ajustarea tuturor acordurilor comerciale la politica comercială a UE.

Relațiile politice și economice cu România au șanse reale de îmbunătățire în 2005.

După refuzul Chișinăului de a semna în noiembrie 2003 „Planul Kozak” propus de Federația Rusă, în relațiile Republicii Moldova cu SUA se profilează anumite schimbări pozitive. Preocupările SUA față de soarta democrației în Republica Moldova s-au intensificat, viitorul relațiilor politice și economice dintre cele două țări depinzând integral de felul în care vor derula alegerile parlamentare de la 6 martie 2005. Dacă Moldova va ști să asigure un exercițiu democratic în alegeri și să confirme la modul practic retorica reformelor economice, există șanse ca în 2005-2006 Washingtonul să recunoască statutul de economie de piață pentru Moldova.

În 2003-2004 în Georgia și Ucraina s-au produs binecunoscutele evenimente care favorizează o extraordinară apropiere în pozițiile de politică externă ale acestor țări. Ținând cont de aceasta și de situația politică tot mai complicată din Rusia și care ar putea degrada în continuare¹⁴, EXPERT-GRUP consideră că în 2005 s-ar putea constitui premisese pentru încetarea de facto a existenței Comunității Statelor Independente sau pentru intrarea acesteia într-o stagnare definitivă. Situația va fi agravată de atitudinea necooperantă manifestată de Rusia față de problemele regiunilor separatiste din Georgia și față de politicile pro-europene ale Ucrainei. Ideea Spațiului Economic Unic, lansată în 2004, va fi

¹⁴ Începând cu 1 ianuarie 2004 în Rusia au fost anulate facilitățile sociale acordate unor asemenea pături politic importante ca pensionarii, milițienii, militarii și altele. Reforma, nefiind implementată adecvat, a condus la izbucnirea unor proteste sociale în toată țară. Raitingul personal al președintelui Vladimir Putin a scăzut în decurs de o singură lună cu 5%.

abandonată, participarea Ucrainei fiind crucial importantă pentru implementarea proiectului.

COMPETIȚIE POLITICĂ

Șanse pentru o „revoluție moldovenească”

Pe parcursul anului 2004 și în ianuarie 2005 opoziția a rămas fragmentată. Strategia utilizată de PCRM în 2004 a restrâns câmpul de manevră al partidelor de opoziție pe două direcții magistrale: integrarea europeană și lupta cu corupția. Pe lângă realizarea unor obiective concrete (majorarea pensiilor și a salariilor bugetare), Guvernarea a dispus și de instrumentele de comunicare necesare pentru a crea publicului impresia unei excepționale eficiențe în îndeplinirea celor două sarcini. Deseori mesajul a deraiat în sfera intervențiilor directe în activitatea economică privată, iar activitatea firmelor de stat a fost ghidată de interese politice și mai puțin economice (reducerea prețurilor la pâinea realizată de SA „Franzețuța”, furnizarea necondiționată a energiei termice și apei calde tuturor blocurilor de locuit din Chișinău și altele).

Speranțe mari au fost investite în capacitatea blocului electoral „Moldova Democrată” de a coagula în jurul său o echipă puternică și de a formula o ofertă de politică economică atrăgătoare. Blocul însă nu a fost în stare să propună un program economic credibil și să aducă în prim plan mai multe personalități fără antecedente politice. Eterogenitatea blocului s-a accentuat, un liant doctrinar cu greu ar mai putea fi găsit, ceea ce face deosebit de complicată problema păstrării blocului după accederea în legislativ, pentru care are totuși șanse bune.

Marea neîmplinire a anului politic 2004 a fost că nu au apărut forțe politice tinere, care ar fi putut capitaliza așteptările sociale mari create de valul de revoluții „roze” și „oranj” din 2003-2004. În schimb, a apărut prima forță politică relativ importantă, Uniunea „Patria-Rodina”, care a ocupat nișa deținută de PCRM până în 2001 și care pledează deschis contra aderării Moldovei la structurile europene și euroatlantice. Pozițiile partidei antieuropene în Moldova pot doar să se consolideze în viitor.

Discordii existente pe aripa dreaptă nu sunt rezultatul unor diferențe doctrinare majore, ci al animozităților personale existente între liderii de partide și al conjuncturii electorale. Cum PCRM păstrează șanse bune de a fi cea mai mare forță politică din viitorul legislativ, lupta pentru locul doi se desfășoară între BMD și PPCD. În situația în care guvernarea ar admite neregularități în procesul electoral, disensiunile existente între cele două forțe principale din opoziție complică, dar nu exclud realizarea „variantei ucrainene” a democrației în Republica Moldova¹⁵. Există premisele necesare pentru declanșarea acestui scenariu: în primul rând, evenimentele din România, Ucraina și Georgia din 2003-2004 au exportat dispoziție revoluționară și în Moldova; în al doilea rând, pe parcursul ultimilor ani guvernarea a abuzat de toate instrumentele administrative pentru a influența rezultatul alegerilor din 2005 cu mult înainte ca acestea să se desfășoare. În sfârșit, campania electorală a demarat cu scandaluri care pot lua turajii.

Chiar dacă PCRM va reuși să gestioneze o eventuală criză post-electorală, actuala dispersare a opoziției nu-i înlesnește prea mult viața. În primul rând, sondajele de opinie arată o scădere a ratingului partidului. În al doilea rând, opoziția supraveghează atent cum PCRM utilizează așa-numitele resurse administrative, abuzarea de care poate fi fatală pentru actuala guvernare. În al treilea rând, există șanse pentru PSDM sau Blocul „Patria-Rodina” să depășească pragul electoral, complicând încă mai mult aritmetica post-electorală.

EXPERT-GRUP consideră că nu este exclusă o înrăutățire serioasă a relațiilor cu Transnistria în perioada electorală și post-electorală, iar odată cu aceasta și degradarea stabilității politice și securității militare în regiune. În aceeași perioadă va deveni mai acut riscul de violență politică, care ar putea să culmineze cu proteste și confruntări stradale. În concluzie, situația post-electorală care se

Opoziția nu a fost în stare să formeze front comun pentru alegerile din 2005...

... nici să lase loc pentru apariția unor noi forțe democratice ...

... ceea ce oricum nu face viața mai ușoară pentru PCRM

Instabilitatea este cel mai probabil rezultat al alegerilor din martie 2005

¹⁵ În ajunul alegerilor din 2003 din Georgia relațiile dintre forțele de opoziție din această țară nu erau mai simple decât cele din Moldova anului 2005, dar o unificare eficientă a fost posibilă.

prefigurează în a doua jumătate a lunii ianuarie 2005 este caracterizată mai degrabă de instabilitate și de premise pentru alegeri anticipate sau repetate, perspective care nu sunt favorabile businessului.

ANEXĂ STATISTICĂ

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sectorul real								
PIB, milioane lei, prețuri curente	8917	9122	12322	16020	19052	22566	27297	31980-32130
PIB/capita, USD	528	465	321	354	408	459	543	718-722
Rata creșterii PIB, %	1,7	-6,5	-3,4	2,1	6,1	7,8	6,3	6,5-7
Deflatorul PIB, %	112,6	109,4	139,8	127,3	112,1	109,8	113,8	110
Pondere agricultura în valoarea adăugată brută, %	30,2	30,4	27,8	29,0	25,4	24,0	22,5	21,0
Pondere industria și construcțiile în valoarea adăugată brută, %	29,0	23,5	22,8	21,7	24,7	23,2	24,7	22,5
Pondere serviciile în valoarea adăugată brută, %	40,8	46,1	49,4	49,3	49,9	52,8	52,8	56,5
Investiții brute în capital fix, % din PIB	19,9	22,1	18,4	15,4	16,7	16,3	17,1	16,4
Gospodăria casnică								
Venit lunar personal disponibil, lei	133	118	133	186	241	322	422	520
Comerț cu amănuntul, creștere reală, %	-3,8	-12,3	-27,4	4,0	14,8	34,2	18,2	11,0
Servicii prestate populației, creșterea reală, %	10,2	-11,7	-10,2	0,1	21,2	11,8	12,5	7,0
Prețuri								
Indicele prețurilor consumatorilor	112,0	108,0	139,0	131,0	110,0	105,2	111,6	112,6
Indicele prețurilor producătorilor	120,0	109,7	144,0	128,5	112,3	104,7	108,9	105,6
Indicele prețurilor agricole	99,0	91,0	65,0	126,0	99,5	100,2	120,3	103,0
Munca								
Populația, milioane	3,65	3,66	3,65	3,64	3,64	3,63	3,62	3,61
Numărul de angajați în economie, milioane	1,65	1,64	1,50	1,52	1,50	1,51	1,36	1,35
Rata șomajului, metodologia OIM	-	9,2	11,1	8,5	7,3	6,8	7,9	8,3
Salariul mediu nominal, lei	220	250	305	408	544	691	892	1080
Creșterea salariului mediu real, %	4,9	5,5	-12,5	2,2	21,6	20,9	15,5	7,6
Comerț extern								
Exportul de bunuri, milioane USD	874,1	632,1	462,3	471,5	570,2	710,6	790,3	990
Importul de bunuri, milioane USD	1171,2	1023,7	573,1	777,4	897,2	1103,1	1402,7	1815
Deficitul balanței comerciale cu bunuri, % PIB	-15,4	-23,1	-9,5	-23,8	-22,1	-23,6	-30,5	-31,8
Investiții străine directe, milioane USD	78,3	74,4	38,8	127,5	148,5	110,4	58,0	60,0
Transferuri din retribuirea muncii prestate peste hotare, milioane USD (oficial)	93,3	99,7	90,1	126,2	183,7	239,1	258	450
Finanțe publice								
Veniturile bugetului consolidat, milioane lei	2941,7	2721,9	3100,3	4102,4	4324,8	5084,4	6620,5	7532,5
Cheltuielile bugetului consolidat, milioane lei	3608,4	3027,1	3495,3	4268,8	4325,8	5194,1	6183,4	7354,5
Soldul bugetar, % din PIB	-7,5	-3,3	-3,2	-1,0	0,0	-0,5	1,6	0,4
Datoria publică internă, % din PIB	11,0	17,2	15,5	12,6	12,6	12,5	10,7	11,8
Datoria publică externă și garantată de guvern, % din PIB		49,1	65,9	79,3	64,5	59,4	51,5	26,0
Indicatori monetari								
Baza monetară, creștere anuală, %	32,6	-5,5	41,3	29,8	27,9	31,1	17,0	39,7
Rezerve valutare oficiale, milioane USD	360	141,5	180,5	222,5	228,5	269,6	302,3	470,2
Rata oficială de schimb, media anuală MDL/USD	4,62	5,37	10,52	12,43	12,87	13,57	13,92	12,33
Rata dobânzii credite în lei, %, medie anuală	32,8	30,1	35,5	33,3	28,5	23,1	19,2	20,9
Rata dobânzii depozite în lei, %, medie anuală	24,5	21,0	27,4	24,6	20,6	14,4	12,6	15,5
Creditul în economie, stoc, milioane lei	1506	1771,4	1608,8	2291,2	3101,3	4165,7	5999,7	7399,3
Economia globală								
Creșterea PIB global, %	4,2	2,8	3,7	4,7	2,4	3,0	3,9	4,5

Surse: DSS, BNM, FMI, estimări EXPERT-GRUP